

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

שואל טרקטורון שהתדרדר לתהום בנסיעה

תיק ממונות מס' 157-תש"ס

נושא הדיון

התובע, בעל טרקטורון, השאיל את רכבו לנתבע לנסוע עליו. לאחר שנסע עליו במשך כמה רגעים בדרכי העפר של הישוב, התדרדר הרכב לתהום ונהגו ניצל בנס. הרכב ניזוק כליל ושבריו מצויים בתהום. בעל הרכב תובע מהשואל את דמי הרכב, משום שלטענתו התאונה קרתה בגלל חוסר מיומנות של הנהג לנהוג בטרקטורון בדרכי עפר קשים, וחוסר יכולתו לשלוט בהנהגה בדרכים כאלה. הנתבע משיב שהוא נהג מנוסה ברכב כזה וגם הדרכים היו מוכרות לו, אלא שהרכב לא היה תקין וקשה היה לשלוט על ההנהגה. הופיע עד שהעיד שנהג על הטרקטורון באותו יום ולדעתו הרכב היה תקין.

פסק דין

יש לפשר בין הצדדים ולחייב את הנתבע בסכום מסוים.

השאלות לדיון

- חלוקים הצדדים אם מתה מחמת מלאכה או שלא מחמת מלאכה, אך לדברי שניהם מתה בשעת מלאכה, האם השואל חייב עליה.
- טוען השואל מתה מחמת מלאכה, האם נפטר מחיובו ע"י שבועה או דוקא ע"י עדים.

תשובה

- בגמ' ז"מ לו צ' אמר רבא לא מיבעיא כחש צר מחמת מלאכה דפטור אלא אפי' מתה מחמת מלאכה נמי פטור דא"ל לאו לאוקמא ככילתא שאלתה. ופסק הרמב"ם שאלה ופקדון פ"א ה"א השואל בהמה

מחזירו לילך זה למקום פלוני ומתה תחמיו באותה הדרך וכו' ה"ז פטור שלא שאל אלא לעשות בו מלאכה זו והרי לא שינה.

והקשה הרמב"ן ז"מ שם (והוצא בש"ך חו"מ סי' שמ ס"ק ה) קשיא לי וכי מיגרע גרע כיון דכי מתה מחמת ענמה חייב אע"ג דמלאך המות הוא דקטלה ומה לי הכא ומה לי התם, כי מתה מחמת מלאכה דשאל מ"מ איהו גרם לה היכי מיפטר וכו', מי יכלת למימר זה טפי מאונס. וי"ל דשאל ודאי חייב באונסין אבל לא בפשיעה דמשאיל, וכאן משאיל פשע זה שהשאילה למלאכה והיא אינה יכולה לסבול אותה מלאכה, וכגון שמתה מחמת אובדנא דמלאכה (ועיי' פסקי דין ירושלים כרך ב עמ' קיח וכרך ג עמ' קנה). ועיי' בהגר"א על הרמ"א בשו"ע סי' שמ ס"ק ג שדברי הרמ"א שם לחלק בין פשיעת השואל לפשיעת המשאיל הוא עפ"י דברי הרמב"ן הנ"ל. והרשב"א כתב שם הטעם דודאי מאן דמשאיל פרה לחזירו למלאכה מידע ידע דעבידא לאכחושי בצבא דלאו לאוקמה ככילתא שאלה ואפ"ה לא שם ליה מעיקרא ככחשא, וכיון דלאו ככחש קפיד אף במתה מחמת מלאכה לא קפיד דמה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא (ועיי' ש"ך שם שהשוה דעת הרשב"א לדעת הרמב"ן). וברא"ש ז"מ פ"ח סי' ד כתב דמתה מחמת מלאכה היינו כגון שדרך הילוכה נכשלה ונפלה ומתה והשואל לא שינה זה ולא פשע זה, או נתייגעה ונתחממה ומתה. אבל אם מתה בדרך ולא הרגיש זה עייפות טורח בדרך לא יוכל להשבע שמחמת מלאכה מתה שאל אם היתה עומדת על אצופה היתה מתה. ובמחנה אפרים ה"י שאלה סי' ד כתב שטעם הפטור הוא משום שאילו ידע השואל שתמות לא היה שואל.

וגר"ה נפ"מ בין הרמב"ם לרמב"ן והרשב"א כששני הלדדים מודים שמתה בשעת מלאכה אלא שחלוקים אם מתה מחמת מלאכה או שלא מחמת מלאכה אלא מחמת פשיעת השואל. שלפי הרמב"ם הפטור הוא כשמתה בשעת מלאכה, ואם שניהם מודים בזה אין מקום לחייב את השואל, אבל לפי הרמב"ן והרשב"א הפטור הוא דוקא אם מתה מחמת מלאכה, ואם לפי טענת המשאיל מתה שלא מחמת מלאכה, חייב השואל להביא ראיה לדבריו או להשבע שמחמת מלאכה היא מתה. ולפי מש"כ הרא"ש העיקר הוא שמתה כתולאה ממה שנתייגעה בהילוכה, אבל אם שינה זה השואל ופשע זה חייב.

ב. בגמ' שם: ההוא גברא דשאיל נרגא מחצריה איתבר אתא לקמיה דרבא ח"ל זיל אייתי סהדי דלאו שניתי ביה ואיפטר. והוכיח בחיי הריטב"א שם שמתה מחמת מלאכה לא נפטר זה בשבועה אלא ע"י עדים, אך סברת רבנותא דלא גרע משאר שומרים דנפטרים בשבועה כמה שהם פטורים. ועיי' תורי"ד שם שאינו נפטר בשבועה, אך בתוס' שאנן שם כתב דנפטר בשבועה, וכן דעת הרבה ראשונים כפי שז"יין הגרי"פ על הרס"ג ח"ג עמ' קנה.

וביארור המחלוקת היא האם פטור מתה מחמת מלאכה הוא פטור מדיני השמירה של השואל, והוא מדיני השומרים, שאמנם שואל חייב באונסין של שצורה ומתה, אבל באונס כזה של מתה מחמת מלאכה הוא פטור, או שאינו פטור מדיני השומרים אלא משום שהמשאיל נתן לו רשות לכך, שאם הוא פטור מדיני

השומרים דינו בשבועה כשאר פטורי השומרים, אבל אם הוא פטור מיוחד משום שהמשאיל הרשה אותו, אינו נפטר בשבועת השומרים אלא צראיה (ומדצרי הרשב"א שהוצאו לעיל אות א מצואר שהפטור הוא משום שנתן לו רשות לכחש מחמת מלאכה, ואינו פטור מדיני השומרים, שהרי אינו עדיף מאונם שאול חייב עליו, אמנם לרמב"ן הנ"ל י"ל שהוא פטור מדיני השומרים).

וצנידון דידן ששני הלדדים מודים שהטרקטורון התדרדר לתהום תוך כדי הנסיעה, אלא שחלוקים ביניהם האם היה זה משום קלקול במכונית או שנפל פתאום, הנה לדעת הרמב"ם שהעיקר תלוי במתה בשעת מלאכה גם כאן מתה בשעת מלאכה, ואין השואל צריך להציא עדים או להשבע שמתה מחמת מלאכה, וכ"כ לדעת הרא"ש שהעיקר הוא אם מתה כתולאה ממה שנתייגעה בהילוכה, אף צנדי"ד התאונה קרתה כתולאה מעלם נסיעת הטרקטורון בדרכי העפר הקשים, ופטור. אבל לדעת הרמב"ן והרשב"א שהעיקר תלוי בסיבת המיתה, אף כאן על הנתבע להציא ראיה שסיבת ההתדרדרות היא בגלל שהמכונית היתה מקולקלת, או להשבע על כך.

ולמעשה נראה לפשר בין הלדדים ולחייב את הנתבע בסכום מסויים.